

УДК 336.7

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Гудзь Ю.Ф., Кондакова Ю.Б.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-138>

У статті досліджено теоретичні питання фінансової стійкості комерційного банку в сучасних ринкових умовах, проблеми її формування. Описано основні фактори впливу на рівень фінансової стійкості комерційного банку та проведено їх групування. Розглянуто систему оцінювання фінансової стійкості та здійснено аналіз економічних нормативів НБУ. Визначено стан банківської системи України та рівень її стійкості. Запропоновано заходи з підвищення фінансової стійкості банків з метою мінімізації ризиків. **Ключові слова:** фінансова стійкість, комерційний банк, національна банківська система, економічні нормативи НБУ, індикатори фінансової стійкості, мінімізація ризиків, фактори.

Постановка проблеми. Переважна більшість вітчизняних комерційних банків зіштовхуються із проблемами загострення конкуренції на ринку банківських послуг, яка є наслідком перерозподілу капіталу, зміни клієнтської бази, реалізації сучасних технологій управління, удосконалення лінійки асортименту банківських послуг тощо. Додатковий вагомий вплив на їх діяльність забезпечують світові банківські та фінансові кризи. В таких умовах для комерційного банку визначальним є збереження довіри у своїх контрагентів, яка гарантується достатнім рівнем фінансової стійкості комерційної банківської установи.

Спроможність комерційного банку нівелювати зовнішні та внутрішні ризики, забезпечивши при цьому достатній рівень капіталу та прибутковості від своєї діяльності, є пріоритетом стратегії фінансової стійкості. Відповідно для нестабільної вітчизняної економіки питання формування фінансової стійкості, забезпечення можливості успішно працювати під негативним впливом зовнішніх факторів та в умовах підвищеного ризику є актуальним на сьогодні.

Формування високого рівня фінансової стійкості дозволить комерційному банку зменшити ступінь впливу негативних зовнішніх факторів та забезпечити стабільну його роботу незалежно від різного роду непередбачуваних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище фінансової стійкості банку та методологічні підходи у його формуванні досліджувались багатьма вченими економістами, зокрема варто виділити напрацювання таких іноземних дослідників як: Е. Альтман, Е.Дж. Долан, П.С. Роуз, Г. Спрінгейт, Р. Рейлі тощо. Адаптувати теоретичні напрацювання до вітчизняних реалій намагалися такі економісти як: Р.В. Михайлюк, В.М. Кочетков, М.І. Зверяков, А.П. Тимошенко, Л.Г. Мельник, О.Ф. Плаксюк, В.В. Коваленко, О.В. Дзюблюк, А.А. Мороз та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну теоретичну базу напрацювань в даній галузі, проблема формування фінансової стійкості комерційного банку залишається бути актуальною та дискусійною через постійну зміну ринкових умов на фінансовому та банківському ринках. При цьому невирішеним залишається питання уніфікованої

дефініції «фінансової стійкості» та узагальненого механізму управління нею. Вищезазначене і формує необхідність детального дослідження теоретичних напрацювань та проведення аналізу результатів практичних апробацій стратегій управління фінансовою стійкістю комерційного банку в реаліях сучасної економіки України.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та узагальнення теоретичних напрацювань в галузі формування фінансової стійкості комерційного банку та можлива їх апробація на прикладі вітчизняного комерційного банку.

Виклад основного матеріалу. Рівень ефективності діяльності комерційного банку визначається переважно за допомогою оцінки його основної характеристики – фінансової стійкості. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку вважається на сьогодні пріоритетним напрямком під час стратегічного планування, так як є запорукою його стабільності та процвітання.

Незважаючи на значну базу наукових праць в галузі розкриття сутності фінансової стійкості та методів її забезпечення, до теперішнього часу відсутня єдина точка зору щодо змісту даної категорії. Останнє пояснюється тим, що фінансова стійкість комерційного банку знаходиться під впливом різноманітних чинників та вміщує в собі складну структурну систему гармонійної взаємодії таких елементів як стійкість капітальної бази комерційного банку, його ресурсів, організаційно-структурної складової, комерційної складової тощо [3].

Більшість економістів інтерпретують фінансову стійкість як якісну характеристику фінансового стану комерційного банку, сукупність оптимальних значень визначеного набору коефіцієнтів (або показників). Серед них Святко С.А., Панова Г.С., Кочетков В.М., Шиллер Р.І., Вітлінський В.В. тощо. Зокрема, останні пропонують взагалі орієнтуватися основні (планові) нормативи та відповідність до них розрахованих показників [6].

Окремі економісти вбачають у фінансовій стійкості динамічну категорію, яка розкриває потенціал комерційного банку пристосовуватись до зміни середовища та нівелювати потенційні ризики. Зокрема, Барановський О.І. ототожнює фінансову стійкість як здатність банку протистояти впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, залишивши при цьому рівновагу та надійність за основними фінансовими показниками. Іванов В.В.

та Малахова О.Л. доповнюють це поняття терміном стабільності, а саме: середньо- та довготривалим терміном [8].

Окремим напрямком в економічній літературі є напрацювання, в яких фінансову стійкість банку прирівнюють до ліквідності та платоспроможності (серед них праці Песселя М.А., Антонова Н.Г. тощо), а в інших – до прибутковості (серед них напрацювання Бєлих Л.П., Халяви С.П. тощо). Прибічники останньої теорії вбачають у фінансовій стійкості комерційного банку стабільне перевищення доходів банку над його витратами.

Інший напрямок економічного вчення категорію фінансової стійкості визначає як одну із складових комплексного поняття загальної стійкості банку.

Проаналізувавши наукові дослідження варто визначити, що на сьогодні актуальним є широке розуміння фінансової стійкості, а саме як загально-економічної категорії, системної характеристики стану комерційного банку при якому, незважаючи на різноманітний коротко- або довготривалий вплив факторів та ризиків, дотримується повноцінність роботи банку, збалансованість та взаємозгодженість його основних структурних елементів, що в результаті забезпечується реалізацією стратегії розвитку комерційного банку.

Як зазначалося раніше, на рівень фінансової стійкості може впливати ряд факторів, які в основному систематизуються як фактори екзогенного (зовнішнього) та ендогенного (внутрішнього) впливу (рис. 1).

До факторів екзогенного впливу, які комерційний банк не має можливості змінити, відносяться:

- економічні фактори (вміщують вплив стану економіки, інвестиційного клімату, платіжного балансу країни, рівень дефіциту державного бюджету, податкової політики, політики ЗЕД та стан співпраці з міжнародними організаціями тощо) [3];

- ринкові фактори (вміщують вплив рівня інфляції, рівня попиту домогосподарств, коливання на валютному ринку, відтоку капіталу за кордон тощо);

- соціально-політичні фактори (вміщують вплив соціальної та політичної стабільності в країні, демографічну складову, вплив стійкості політики та програми уряду, рівня довіри насе-

лення до банківської системи, лояльність нормативно-правової бази тощо);

- фінансові фактори (включають стан грошово-кредитного ринку, фінансово-грошову та процентну політику НБУ, кон'юнктуру фінансового ринку, величину валютних резервів в країні, розвиток банківської інфраструктури тощо) [3].

Окремі економісти до екзогенних факторів додатково включають форс-мажорні обставини, тобто ті, які є наслідками стихійних лих, непередбачуваних подій тощо.

До факторів ендогенного характеру, на які комерційний банк має вплив, а їх стан є відображення результатів діяльності банку, відносять:

- організаційні (рівень менеджменту банку, кадрова політика, адаптованість до інноваційних змін в управлінні, якість корпоративного управління, встановлена система керування банком та реалізація обраної стратегії управління, встановлена система внутрішнього контролю тощо);

- технологічні (автоматизація банківських процесів, технологічна оснащеність засобами автоматизації та комп'ютерної техніки, ефективність програмного забезпечення та його відповідність сучасним вимогам, обізнаність персоналу з програмами тощо) [1];

- економічно-фінансові (достатність капіталізації банку, його рентабельність та прибутковість, політика управління витратами та доходами банку, ліквідність банку, якісний інвестиційний портфель, якість активів і пасивів комерційного банку, їх структура, рівень банківських ризиків тощо).

Варто зазначити, що екзогенні чинники мають переважно більший рівень впливу на фінансову стійкість ніж ендогенні, особливо, якщо комерційний банк виходить на міжнародний фінансовий ринок або частка його капіталів пов'язана з іноземними інвесторами. Динамічні процеси та зміни у всіх сферах в країні вимагають проведення оцінки фінансової стійкості окремого комерційного банку сумісно з комплексним аналізом стійкості вітчизняної банківської системи як цілісного механізму. Таким чином, формування фінансової стійкості комерційного банку відбувається через раціональне управління ендогенних факторів з врахуванням сучасного стану та тенденцій розвитку основних екзогенних факторів.

Механізм формування та управління фінансовою стійкістю передбачає необхідність використання таких методів [1]: планування (стратегія розвитку банку, постановка цілей та завдань, планові фінансові показники тощо); визначення структурних елементів фінансової стійкості та оцінка їх причино-наслідкових взаємозв'язків; аналіз рівня фінансової стійкості банку з використанням декількох методів; застосування контролюючого механізму дотримання плану. У випадку значного відхилення рівня фінансової стійкості від планових показників до вище-

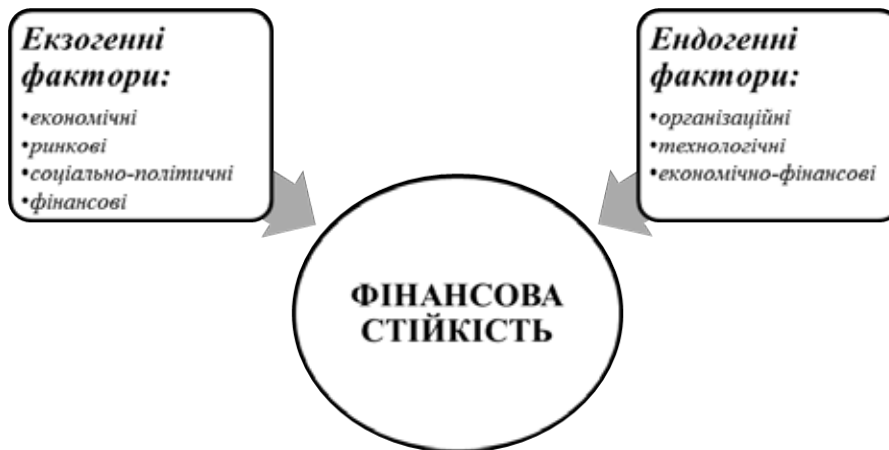

Рис. 1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість комерційного банку

Джерело: розроблено автором за даними [1]

вказаного механізму слід додати антикризові заходи в управлінні.

Моніторинг рівня фінансової стійкості банку може здійснюватися ком-плексно з використанням оптимального набору розрахункових систем, методів та сучасних прийомів для аналізу, а саме: рейтингового способу («інсайдерські» або «дистанційні» методики); індексного (коефіцієнтного) способу або аналізу однорідних груп; математично-статистичних засобів (моделі прогнозування банкрутства, очікування збитків тощо); регресійної методики; номерної системи; методу синтетичного коефіцієнта; стрес-тестування; макро- та мікро-пруденційного аналізу тощо [1]. Використання тієї чи іншої методики аналізу фінансової стійкості комерційного банку включає в себе поетапну оцінку поточного фінансового стану комерційного банку, прогнозування, а також визначення ступеня фінансового ризику.

Вітчизняна практика на законодавчому рівні закріплює обов'язковість застосування системи економічних нормативів при визначенні рівня фінансової стійкості комерційного банку. Зокрема Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою Постановою НБУ від 28.08.2001 № 368 (зі змінами), закріплюється визначення регулятивного капіталу банку, обов'язкові економічні нормативи та обов'язковість формування буферів капіталу (буфера запасу капіталу та контрциклічного буфера).

Серед інструментів управління та формування фінансової стійкості комерційного банку виділяють: капітал банку, його активи, зобов'язання, прибуток та рівень ліквідності. Відповідно такий набір інструментів визначає об'єкт управлінського впливу, а саме: рівень капіталізації, якість активів та зобов'язань банку, рівень прибутковості та ліквідності, а також якість самого управління.

Стан розвитку економіки в Україні часто характеризується кризовими явищами та нестабільністю на валютно-фінансових ринках та обумовлюється постійним впливом ризиків протягом останніх років. Разом з тим, сучасний стан зовнішнього середовища останній час створює позитивні умови діяльності для комерційних банків в Україні. Як результат у 2017 році відбулася нормалізація банківського сектору, що супроводжувалась позитивною динамікою за основними показниками роботи комерційних банків та формування фінансової стійкості банківської системи взагалі [9]:

- розмір чистих активів комерційних банків збільшився на 6,4% (до 1 336 млрд. грн.) серед 82 платоспроможних банків, найбільший приріст було зафіксовано у державних банках – 17% (рис. 2); зафіксовано зростання кредитування за усіма напрямками, у тому числі щодо споживчого кредитування – на 37,5%, покращується якість кредитних портфельів через нове кредитування;

- депозити населення збільшилися на 22,4%, корпорацій – на 13,6%;

- загальний операційний дохід комерційних банків збільшився на 10%, що дозволило провести відрахування на резерви;

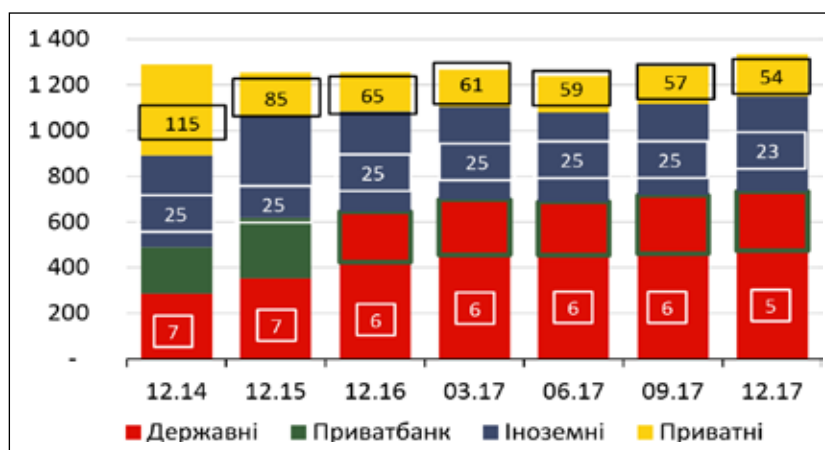

Рис. 2. Чисті активи комерційних банків у розрізі їх груп, млрд. грн.

Джерело: [9]

- відбулася додаткова капіталізація: статутний капітал комерційних банків збільшується на 20,4% (на 84 млрд. грн.), регулятивний капітал – на 15,3% (на 16,4 млрд. грн.); зростає рівень адекватності капіталу банківського сектору.

За даними НБУ в розрізі основних індикаторів фінансової стійкості в динаміці можна підтвердити висновок про стабілізацію ситуації в банківському секторі та ріст показників на рівень докризового періоду (рис. 3).

Таким чином, результатом проведеного аналізу ситуації у вітчизняному банківському секторі визначаємо перспективи подальшого його розвитку та нарощування позитивної динаміки за основними показниками. Останнє дозволяє вітчизняним комерційним банкам зосередитись на стратегії формування своєї фінансової стабільності, особливо це стосується основної частини комерційних банків з державним капіталом [2] (АТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», АБ «Укргазбанк»).

Вітчизняна стратегія формування фінансової стійкості комерційного банку зосереджується переважно на формуванні результативних заходів щодо капіталу комерційного банку, його активів, рівня ліквідності, нівелювання банківських ризиків, а також банківського менеджменту. Органічне та стабільне поєднання таких заходів, їх високий рівень і є передумовою належної фінансової стабільності банківської установи. Розглянемо розширено зазначені заходи.

Так, стабільний розвиток банку забезпечується політикою нарощування його капіталу, яка базується на системі пошуку джерел капіталізації. Для державних банків такими джерелами можуть стати державна докапіталізація; нарощування внаслідок злиття банків; якісна оптимізація корпоративного управління (для банків, в яких частка держави не 100%); організація відкритого продажу акцій на ринку цінних паперів, емісії цінних паперів, продаж активів або оренда нерухомості; реінвестування прибутку установи; використання субординованого боргу.

Зростання активів банку може бути визначено за рахунок розширення споживчого сегменту на ринку кредитування, який останнім часом характеризується зростанням серед продуктів споживчого кредитування. Окремим пріоритетом має

Рис. 3. Основні індикатори фінансової стійкості комерційних банків

Джерело: розроблено автором за даними [9]

стати мінімізація відсоткового ризику, яка досягається методом узгодження строків розміщення активів та залучених пасивів, хеджуванням, методом управління гепом, сек'юритизації тощо [6].

З метою нівелювання ризиків впливу зовнішнього середовища, для комерційного банку варто вводити систему ризик-менеджменту та постійного застосування методу стрес-тестування. Останнє дозволить своєчасно виявити «слабкі місця» та запровадити актуальні заходи з їх локалізації.

Як інструменти забезпечення фінансової стійкості комерційного банку можуть бути застосовані засоби бенчмаркінгу та аутсорсингу [4], які є достатньо новими у вітчизняному просторі менеджменту установ, проте знайшли позитивний відгук їх практичного застосування на зарубіжних ринках.

Таким чином, на сьогодні для комерційного банку під час розробки оптимальної стратегії формування його фінансової стійкості може бути використаний узагальнений набір інструментів, починаючи від заходів у сфері управління капіталом, активами та ліквідністю до менеджменту самої фінансової структури та банківських ризиків. Постійний

моніторинг рівня фінансової стійкості дозволить своєчасно виявити «слабкі» ланки в діяльності банку та внести корективи в стратегію розвитку банківської установи для мінімізації ризиків.

Висновки і пропозиції. Механізм формування фінансової стійкості комерційного банку являє собою системне явище, яке уособлює сукупність методів та інструментів для впливу на основні складові фінансової стійкості. Ефективна реалізація такого механізму дозволяє банку нівелювати зовнішні та внутрішні ризики, зменшити вплив ендогенного та екзогенного характеру на результати діяльності банку, забезпечити динамічний розвиток фінансової установи та посилення позицій на ринку банківських послуг. Передумовою його застосування має стати детальний та комплексний аналіз рівня фінансової стійкості комерційного банку із використанням оптимального набору розрахункових систем, методів та сучасних прийомів для аналізу. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України формують позитивні умови для зосередження банків на своїй фінансовій стійкості та невідкладного підвищення її рівня.

Список літератури:

1. Дзюблюк О.В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: [монографія] / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. – 2009. – 316 с.
2. Довгань Ж.М. Фінансова стійкість банківської системи України: дис. д-ра екон. наук: 08.00.08. – Суми, 2014. – 583 с.
3. Зверяков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 485 с.
4. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика [Текст]: монографія / В.В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
5. Коваль В.М. Надійність і стійкість комерційних банків: оцінка та регулювання: автореф. дис. канд. економ. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В.М. Коваль; Київський національний економічний університет. – Київ, 2014. – 20 с.
6. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія / В.М. Кочетков. – К.: КНЕУ, 2013. – 255 с.
7. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: [монографія] / В.М. Кочетков. – К.: Вид-во Європейського університету, 2014. – 300 с.
8. Малахова О.Л. Управління фінансовою стійкістю банків: навч. посіб. / Малахова О.Л., Михайлюк Р.В. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 300 с.
9. Офіційний веб-сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

Гудзь Ю.Ф., Кондакова Ю.Б.

Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского

ФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ СТОЙКОСТИ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

Аннотация

В статье исследованы теоретические вопросы финансовой устойчивости коммерческого банка в современных рыночных условиях, проблемы ее формирования. Описаны основные факторы влияния на уровень финансовой устойчивости коммерческого банка и проведена их группировки. Рассмотрена система оценивания финансовой устойчивости банка и осуществлен анализ экономических нормативов НБУ. Определено состояние банковской системы Украины, а также уровень ее устойчивости. Предложены меры, направленные на повышение финансовой устойчивости банков в целях минимизации рисков.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, коммерческий банк, национальная банковская система, экономические нормативы НБУ, индикаторы финансовой устойчивости, минимизация рисков, факторы.

Hudz Y.F., Kondakova Y.B.

Donetsk National University of Economics and Trade
named after M. Tugan-Baranovsky

FORMING THE FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANK

Summary

The theoretical aspects of financial stability for a commercial bank in modern market conditions, the problems of its formation are researched in the article. The main factors influencing the level of financial stability of a commercial bank are described and grouped together. The system of financial stability evaluation is considered in the article, moreover the analysis of the NBU economic norms is carried out. The state of the Ukrainian banking system and its level of stability are determined. Proposed measures to increase the financial stability of banks in order to minimize the risks.

Keywords: financial stability, commercial bank, national banking system, prudential regulations of the NBU, indicators of financial stability, risks minimization, factors.